

PANORAMA DA TRADUCIÓN NO ANO 2009

Ana Luna Alonso
Universidade de Vigo

[Recibido 26-06-10; aceptado 12-09-10]

Os datos da produción editorial en lingua galega do ano 2009 indican un descenso respecto do ano anterior (2.482 títulos en 2008 e 2.121 en 2009¹); mentres aumenta a produción de títulos en castelán, tamén baixa a produción en catalán ou en éuscaro. Con todo, cómpre indicar que a tiraxe media se reduciu para todas as linguas. O noso sector editorial sitúase no quinto posto dentro do Estado, detrás das comunidades de Madrid, Cataluña, Andalucía e Valencia.

O volume total de literatura traducida é de 112 obras (33 de narrativa, 8 de poesía, 5 de teatro e 66 de LIX²), de non termos en conta as 18 de ensaio e as 7 de banda deseñada. A lingua de orixe maioritaria, no caso da narrativa, é o inglés e o castelán; aínda que hai novas incorporacións dende o islandés, o turco ou o xaponés. Respecto da poesía, a lingua de orixe absolutamente maioritaria é o castelán, coa excepción dun texto de Pavese (Rinoceronte Editora) procedente do italiano. No caso do teatro, o inglés e o francés teñen un peso equivalente nas linguas de procedencia das obras. No tocante á LIX: 29 textos proceden do castelán, aínda que nalgún caso temos constancia de que son traducións indirectas como Alan Gibbons (Baía Edicións), Pescetti (Pearson Alhambra) ou Barbara Taylor (Baía Edicións); 11 do inglés e 9 do catalán. Cómpre salientar o caso Stilton para o italiano, e as traducións máis escasas procedentes do ámbito francófono ou xermanófono, exceptuando o caso do serbio Milan Vukotic, traducido dende o alemán (Kalandraka).

A administración autonómica e o baile das axudas

A Consellería de Cultura e Turismo rectificou (logo de anunciar que non se poderían convocar por falta de fondos), e fixo pública a convocatoria das axudas a editoriais para a tradución a outras linguas de libros en galego ou

¹ O total da edición en Galicia é de 3.180 no ano 2009.

² Incluímos as obras de máis de 40 páxinas.

viceversa (DOGA 26-11-09³), cumprindo así co espírito da Lei do libro e a lectura, e tendo en conta a celebración do Ano do libro e da lectura en Galicia en 2010⁴. A contía máxima desta partida ascendía a 300.000 euros (a metade a cargo dos orzamentos de 2010 e a restante para o exercicio de 2011). A previsión de axudas cobre entre o 50% e o 75% do custe da tradución, cunha contía máxima de 6.000 euros por proxecto⁵. O atraso na convocatoria de 2009 condicionará os ritmos do sector editorial e dificultará a importación das novidades así como a exportación, aínda que non todas as traducións que temos en galego contan co apoio da administración autonómica. Hai editoras que publican sen axudas, e mesmo hai quen as consegue dos propios países da lingua de partida como Chequia, Hungría ou Finlandia, que teñen programas para difundir a súa cultura a nivel internacional. Neste sentido, a AGE (Asociación Galega de Editores) publicou os datos de facturación das empresas do sector (34 millóns de euros), e comentou que as axudas recibidas das administracións públicas foron de 1,9 millóns de euros, dos cales o 55%, corresponde a compra institucional⁶ e non a subvencións. Ademais, as axudas para materiais curriculares foron reducidas pola actual administración galega nun 50%.

Durante os catro anos de goberno anterior melloraran as subvencións nos dous sentidos⁷. Isto é, axudaron a traer ao galego autores de fóra e contribuíron a introducir noutros mercados os nosos autores⁸. O número de obras traducidas aumentou (141 en 2006, 138 en 2007 e unhas 140 en 2008, un 80% subvencionadas), pero sobre todo produciuse un cambio substancial nas políticas editoriais. Con máis cartos apostouse por obras máis arriscadas, o castelán deixou de ser a lingua de referencia e comezaron a verse autores como Pamuk, Murakami ou Camilleri, publicados antes en galego que en español.

³ En: [<http://www.xunta.es:80/Dog/Dog2009.nsf/FichaContenido/3FFAE?OpenDocument>].

⁴ No bienio (2008-2009), a suma ascendía a 282.698€: 122.229€ para 2008 e 160.460€ para o ano 2009. No bienio (2010-2011), a suma total ascende a 236.986 €: 118.453,17€ para 2010 e 118.492,83€ para 2011. As axudas para promover grandes proxectos editoriais (DOGA 25 de maio), sufriron un recorte dun 25% sobre 2008 (219.982€, é dicir, 75.400€ menos).

⁵ Os criterios de concesión son o atractivo xeral da obra, así como “o seu interese intrínseco”, ademais do currículo da persoa que traduce e a proxección internacional da tradución.

⁶ A Deputación de Pontevedra rescindiu o convenio asinado coa AGE polo que este organismo adquiriría libros para as bibliotecas da provincia. O acordo establecido polas dúas entidades desde hai vinte anos facilitou en 2008 a adquisición de volumes por valor de 40.000 euros.

⁷ En 2008 chegou ao seu nivel máximo, con 295.387 euros repartidos entre 120 proxectos de tradución, cen obras estranxeiras (ao galego) e vinte escritas orixinalmente en galego (a outras linguas).

⁸ Manuel Rivas ao búlgaro (*O lapis do carpinteiro*), Román Raña ao castelán (*As metamorfoses do túnel*), Antón Riveiro Coello ao italiano (*As rulas de Bakunin*) ou Xavier Alcalá ao castelán.

Segundo os datos do informe de *Hábitos de lectura e compra de libros en Galicia*, só un 2,92% da poboación total galega le habitualmente en galego, o que supón aproximadamente 81.000 persoas. O 93,3% dos lectores habituais fano en castelán, aínda que un 54,4% tamén le de xeito ocasional na nosa lingua. Se nos centramos nos datos dos rapaces de 10 a 13 anos, o estudo indica que o castelán é o idioma no que len habitualmente libros o 88,0% dos nenos lectores, e hai un 12,0% de nenos que len en galego de forma habitual. Así, se tomamos en consideración tanto o idioma habitual como o ocasional, concluímos que un 72,1% dos lectores le na lingua autonómica, e que o 94,3% dos nenos lectores é quen de ler na lingua autonómica sen a necesidade de recorrer a un dicionario. Este tipo de estudos permiten analizar cal é o oco de mercado do libro en galego e cal pode ser a demanda real do subsector da tradución, tanto se as obras reciben axudas económicas por parte das administracións, como se ese apoio se materializa na aposta firme pola alfabetización e a promoción do libro e a lectura en galego.

Unha das maneiras de materializar a vontade da administración na difusión do libro son a concesión dos recoñecementos ao traballo dos profesionais do sector. No caso da tradución, un dos escasos premios de relevancia no noso país é o Premio Plácido Castro de Tradución, que na súa oitava edición foi para a escritora María Reimóndez polo seu traballo de tradución de *Unha escrava das indias occidentais* de Mary Prince. Tamén recibiu un accésit neste mesmo certame Rafael Salgueiro pola tradución de *O libro da selva* de Rudyard Kipling. A asociación que concede o premio, xunto coa Fundación Plácido Castro asinou un convenio coa Consellaría de Cultura que permitirá financiar con 15.000 euros ao longo de 2010 a tradución de nove títulos ao galego de cara á súa publicación na Biblioteca Virtual “Bivir.com”⁹.

A Universidade de Vigo, pola súa parte, editou os premios de tradución 2009 no volume conxunto titulado: *Premio 2009 de relato, poesía e tradución da Universidade de Vigo* (Xerais, 2009). O libro recolle os traballos galarados nos premios 2009 nas modalidades de relato breve, poesía e tradución literaria. No tocante á tradución, o primeiro premio foi para Isaac Fernández Fernández pola tradución de “Despois” unha versión do éuscaro ao galego da obra *Gero* (1643) de Pedro de Axular; e concedéuselle un accésit a María Mediero Mayán por *As voces de dentro*, tradución de *Le voci di dentro*, de Eduardo De Filippo.

Na celebración do Día Internacional da Tradución organizouse una homenaxe a Marilar Aleixandre. A Asociación de Escritores en Lingua Galega

⁹ En concreto, o convenio prevé que haxa versións en galego de *La croisade des enfants* de Marcel Schwob, *O destino* de Wladysaw St. Reymont, *Cadernos de darwinismo* de Antonio Bracinha Vieira, *Über Sprache überhaupt und über die Sprache de Menschen* de Walter Benjamin, *Carmilla* de John Sheridan Le Fanu, *O almofadón de plumas* de Horacio Quiroga, *Yam-Vari Perrot* de Goulc’han Kervella, *Lord Jim* de Joseph Conrad e *Peter Pan nos xardíns de Kensington* de James Mathew Barrie.

concedeulle o premio de tradución a Gonzalo Navaza por *As flores do mal*, de Charles Baudelaire (Galaxia, 2008); e a Asociación Galega de Editores a Eva Almazán, o Premio Lois Tobío ao Libro Traducido, por *Contos completos de Edgar Allan Poe I e II* (Galaxia, 2009).

Narrativa

A produción de textos narrativos recolle unha boa colleita, sementada anos antes, grazas en parte á liña editorial adoptada pola editorial Galaxia, que dende que en 2003 publicase en galego antes ca en castelán *Un nome de dicionario*, da francesa Amélie Nothomb, mantén unha política de traducións de éxito (*Xuntos e máis nada* de Anna Gavalda, vai pola 3ª edición e *A elegancia do ourizo* de Muriel Barbery pola segunda). Co obxectivo de entregar ao público lector as novidades literarias internacionais ao mesmo tempo que se publican no resto das linguas europeas, Galaxia presenta en 2009 a edición da última novela do Nobel de 2006, Orhan Pamuk (*O museo da inocencia*), unha obra que só se podía ler en turco e alemán ata hai ben pouco. O compromiso de Galaxia de editar toda a obra de Pamuk¹⁰, confirmase coa entrega de *Neve*, traducida de maneira conxunta por Mª del Carmen Alonso Seisdedos e Bartug Aykan para a colección “Biblioteca Compostela de Narrativa Europea”. Ademais dos títulos mencionados, cómpre salientar a edición de *O caderno dourado*, a obra coa que Doris Lessing (Nobel 2007), acadou o recoñecemento internacional; así como *A fama. Novela en nove historias* de Daniel Kehlmann (Premio Cévennes á mellor novela europea en 2010); *Os once*, do recoñecido autor francés Pierre Michon (Gran Premio de Novela da Academia Francesa); e *A rolda nocturna* da escritora galesa Sarah Waters (Premio Novela Europea Casino de Santiago 2008). Con ela, a Biblioteca de Narrativa Europea, que Galaxia publica coa colaboración da Concellaría de Cultura do Concello de Santiago, chegaba ao nº 19, e incluía no seu catálogo unha das autoras máis premiadas entre as escritoras británicas das últimas xeracións.

Na colección “Literaria” de Galaxia sae tamén a tradución dunha serie de relatos da escritora mexicana, Elena Poniatowska (París, 1932). En *A filla do filósofo* recóllese unha escolma da súa obra narrativa traducida por escritores e escritoras galegos, realizada a partir do libro *De noche vienes* (1979) e publicada coa colaboración da Asociación Galega de Escritores en Lingua Galega con motivo do nomeamento da autora como Escritora Galega Universal. Na mesma colección aparece a tradución do escritor xaponés Murakami (*Do que estou a falar cando falo de correr*). Esta é a segunda entrega do autor por parte de Galaxia, na súa aposta pola literatura contemporánea de éxito internacional. Haruki Murakami estivo en Santiago para recoller o premio Arcebispo Juan de San Clemente 2007 que lle entregou o alumnado do instituto Rosalía de

¹⁰ *O castelo branco* (2007) e *Istambul. As lembranzas e a cidade* (2008).

Castro, e para presentar o seu último libro onde reflexiona sobre o proceso de creación literaria como corredor de maratóns. *Invisible* de Paul Auster é a seguinte entrega do autor, recoñecida pola crítica mundial como a mellor ata o de agora.

Cando se cumpren trinta anos da creación de Edicións Xerais de Galicia¹¹, cómpre mencionar os seus éxitos de vendas de tradución como son *Mal de escola* de Pennac (2008), ou a terceira novela do polifacético François Bégau-deau, *A clase*, apoiada probablemente polo pulo da película de Laurent Cantet (Palme d'or en Cannes 2008) e César 2009, pola mellor adaptación na que participou o propio autor. Para rematar, salientamos a tradución ao galego da novela inédita de María Victoria Moreno, onde relata as experiencias dunha mestra nova nunha vila de Castela durante a década de 1960. Corenta anos despois, *Onde o aire non era brisa* (finalista do Premio Café Xixón en 1969), recuperouse en 2005 e traducíuse ao galego.

De Factoría K, ademais da edición para os máis cativos, hai que salientar o éxito de vendas alcanzado con *O neno do pixama a raias* (2007), así como coa obra *Lolita*, de Vladimir Nabokov (2008), *Pan con xamón* de Bukowski (2009); e outras de autores máis próximos como Chico Buarque e Bernardo Atxaga. Neste último caso, a obra de Atxaga, *Sete casas en Francia* (editada ao mesmo tempo en castelán e en galego por Factoría K), trata do xenocidio belga no Congo, tema literario reiterado dende Marc Twain ata Connan Doyle ou Joseph Conrad (2ª ed. de *No corazón do negror*, publicada por primeira vez en 1997 por Edicións Positivas na colección “Narrativas”).

A partir de principios de século, imos coñecer o boom da literatura de Europa do Leste, en parte como consecuencia da concesión do Nobel a Imre Kertész (2002), ou ao éxito de autores como o húngaro Sándor Márai (*Herbario*) ou o checo Bohumil Hrabal (*Unha soidade demasiado ruidosa* e *Eu servín ao rei de Inglaterra*), por parte de Rinoceronte Editora. Desta volta as novas propostas da editorial interésanse por unha obra de ensaio (*O ano do xardineiro*) do checo Karel Capek (1890-1938), así como polo islandés. Rinoceronte edita a tradución de Elías Portela da lenda islandesa, *Skugga-baldur* de Sjón (Sigurjón Birgir Sigurðsson 1962), un dos autores consagrados na literatura islandesa (Premio do Consello Nórdico 2005).

Sotelo Blanco, pola súa parte, aposta por dúas novelas que se achegan a diferentes períodos da historia dende a visión feminina como son as obras de Julia Frank (*A muller do mediodía*) ou a de Edith Wharton (*A idade da inocencia*). E Laiovento recupera dous textos fundamentais de orixe francófona, da man de dous especialistas na tradución como Jesús González Gómez (Jules

¹¹ En 1979, Sánchez Ruipérez, fundador do Grupo Anaya, e o seu socio galego Xulián Maure, xunto con Ofelia Grande e Camiño Noia, constituían en Vigo, Edicións Xerais de Galicia. Trinta anos despois, a editora conta con 3.200 títulos (1.600 vivos) e dez millóns de libros vendidos.

Renard, *Pelo de cenoria*) e Henrique Harguindey (*Raymond Queneau, Zazi no metro*).

O proxecto de 2.0 Editora nace coa intención de combinar a edición (a autoedición) en papel cos soportes dixitais, tanto para lectura en pantalla e libro electrónico como audio. Na colección “Mundos” de narrativa, saíu en 2009 a tradución de Ruth Layús de *Guía do autostopista galáctico* do británico Douglas Adams. O texto é o primeiro volume dunha triloxía publicada logo do éxito acadado pola serie radiofónica do autor. A editorial adianta na seu web a edición de *O home que era xoves* de G.K. Chesterton.

Poesía

Unha das obras que hai que destacar no espazo da tradución de textos poéticos é a edición en formato peto de *Poesías do desamor e outras poesías dispersas* de Cesare Pavese (1908-1950), un dos autores italianos máis importantes do século XX. Pavese traduciu entre outros a Melville, Gertrude Stein, Steinbeck ou Hemingway, e participou na fundación da editorial Einaudi, na que traballou de editor. Este volume, que segue a edición italiana de Italo Calvino, recolle todos os poemas de Pavese non comprendidos en *Lavorare stanca*. Deste xeito, indica o editor e tradutor Moisés R. Barcia, é posible seguir o desenvolvemento da poesía de Pavese dende os seus primeiros pasos.

Se nos trasladamos ao espazo do castelán, cómpre salientar a edición de autor de Arturo L. Regueiro do poemario titulado *Galicia Cajún*, traducido por Anxos Sumai e con introdución de Xurxo Borrazás; e a selección da obra dun dos principais poetas cubanos contemporáneos, Roberto Fernández Retamar en edición bilingüe (*Conversa Antoloxía 1951-1996*), grazas a versión galega de Xosé Mª Álvarez Cáccamo.

Teatro

O ano 2009 abriu con boas expectativas para a tradución do teatro, ámbito que non adoita ter abundante produción. Neste sentido cómpre salientar a iniciativa da Escola Superior de Arte Dramática de Galicia da creación da súa propia liña editorial en colaboración coa Secretaría Xeral de Política Lingüística e a editorial Galaxia. Os primeiros títulos da colección “Biblioteca Escola Superior de Arte Dramática” (ESAD), especializada en teatro contemporáneo, son as traducións: *Calígula* e *O malentendido* de Albert Camus, con limiar de Norma Rodríguez e tradución de Inma López Silva; *Cartas de amor a Stalin*; *Himmelweg* e *A paz perpetua* de Juan Mayorga, prologado por Carmen Abizanda Losada, e traducido por Xosé Manuel Pazos Varela; *A electra acáelle o loito* de O’Neill, con limiar de Manuel F. Vieites e tradución de Laura Sáez Fernández; e a *Obra dramática completa* de Sarah Kane, con limiar, tradución e notas do director da escola, Manuel F. Vieites.

Na colección do Arquivo Teatral Francisco Pillado, o Servizo de Publicacións da Universidade da Coruña edita en edición bilingüe (francés-español) a tradución de Francine Sucarrat Boutet e Xosé Carlos Carrete Díaz da obra de Xosé Teixeira *Doutor, por favor, máteme con xeito*, prologado por Xosé M. Beiras e con nota introdutoria de Carlos Paulo Martínez Pereiro.

Ensaio

O abaratamento do proceso de edición, grazas ás novas tecnoloxías dixitais permite a existencia de proxectos como a de Editora 2.0 ou como a de Estaleiro Editora. Malia que as tiraxes iniciais dos libros na editora son reducidas (250 exemplares), o abandono da técnica *offset* permite a reimpresión sen custo engadido. Estaleiro publicou en 2009 a tradución do *Manifesto contra o traballo* do grupo Krisis (*Manifest gegen die Arbeit*, 1999)¹².

Na difícil clasificación do xénero ensaio, cando por veces a función principal do texto pasa a ser a estética, ademais da informativa, incluímos a tradución dende o francés para Laiovento do filósofo Francisco Sampedro. Trátase da homenaxe de Alain Badiou (*Pequeno panteón portátil*) aos seus mestres: Althusser, Borreil, Canguilhem, Cavaillès, Châtelet, Deleuze, Derrida, Foucault, Hyppolite, Lacan, Lacoute-Labarte, Lyotard, Proust e Sartre que, segundo palabras do propio autor, son aos que “debo o significado, sempre inhumano en tanto que nobre e combatente, da palabra *filosofía*”. De todos eles fala no libro, aínda que non sempre para seguilos, senón para contradicilos, logo de aprehender os seus discursos.

Rinoceronte Editora entrega na colección de “Clásicos”, *O ano do xardineiro* do checo Karel Čapek. Autor esquecido polo réxime comunista polo seu distanciamento e crítica do totalitarismo, e agora compensado en parte coa axuda do Ministerio de Cultura da República Checa, para que a tradución vexa a luz en galego. O texto do xornalista e dramaturgo dedicálles ós amantes da xardinaria un libro onde ofrece consellos sobre os coidados do xardín. Por outra parte, Moisés R. Barcia traduce para a súa editora na colección de peto *As leis fundamentais da estupidez humana*, de Carlo M. Cipolla, unha obra secundaria, pero de gran éxito, onde o autor desenvolve unha visión das persoas estúpidas, que debuxa como un grupo poderoso que actúa movido só pola súa propia estupidez.

Xerais ofrece na colección “Crónica” *A deleiba do mundo: cando as nosas civilizacións esmorecen*, do libanés Amin Maalouf, traducido dende o francés orixinal por Mª Dolores Torres París. O texto é froito dunha reflexión moi actual na que o autor fala das preocupacións intelectuais, financeiras, climáticas, xeopolíticas, e mesmo éticas que trastornan a sociedade do noso século.

¹² Os títulos de Estaleiro poden descargarse de balde na web en: [<http://www.estaleiroeditora.org/>] con licenza Creative Commons para copiar e distribuír.

Con mirada positiva, deixa un chisco de esperanza na humanidade que dará cos medios para saír do atranco.

Pola súa parte a Editorial Trifolium, e dentro da súa colección “Contextos”, saca a tradución ao galego de *Don Ramón María del Valle-Inclán*, biografía da que é autor Ramón Gómez de la Serna; así como un breve retrato de Emilia Pardo Bazán. Na colección “Musa pedestris” edita a tradución de Enrique Sánchez do ensaio de Felipe Alaiz titulado *Arte de escribir sen arte*. Felipe Alaiz, “perdido en la oscuridad sin remedio de la historia del anarquismo”, indica Javier Cercas en *El País* (28-0107), foi un dos escritores máis importantes do movemento libertario e periodista con éxito antes de que estalase a Guerra Civil, pasou varias tempadas no cárcere, escribiu novelas e traduciu a Upton Sinclair, Dos Passos e Wells. O autor faleceu no exilio en 1959. O texto orixinal apareceu publicado en Toulouse, en 1946, polo Frente Ibérico de Juventudes Libertarias. Tamén en Trifolium, mais no xénero biográfico, aparece a obra traducida do francés por Ana Belén Martínez Delgado, *Residente privilexiada* de María Casares. María Casares ofrece en *Residente privilexiada* un repaso pola súa vida e a dalgúns amigos que a acompañaron: actores como Gerard Philippe, Jean Louis Barrault e Jean Vilar; cineastas como Clouzot e Jean Servais; e escritores como Claudel, Genet ou Albert Camus, con quen viviu anos de relación.

Na mesma liña biográfica, a editorial Galaxia edita fóra de colección unha serie de entrevistas realizadas por Dominique Petitfaux a Hugo Pratt, no cal descubrimos moitas das facetas descoñecidas do autor de cómic veneciano. A tradutora do ensaio, Ánxela Gracián, é tamén autora entre outras, da tradución da novela publicada na colección “Costa Oeste” titulada: *Corto Maltés. Balada do mar salgado* (2006).

LIX

Hai moito material textual para cativos, que pola súa compoñente estética, podería estar incluído na clasificación dos textos literarios traducidos, citaremos algún deles aquí, polo que teñen de importancia para formar e crear a futuros lectores, aínda que a panorámica non adoita recollelos neste espazo. Destacamos algunhas obras publicadas por grandes grupos editoriais, procedentes do ámbito francófono como a obra de Stéphanie Ledu-Frattini (*A miña enciclopedia dos nenos do mundo*. Xerme Edicións), a de Michèle Longour (*O teu corpo*. Xerme Edicións), Marie Kolaczek (*O universo*. Xerme Edicións), Françoise Barbe-Gall (*Cómo falar de arte aos nenos*, Editorial Nerea); ou as apostas procedentes do espazo anglófono como *Animais salvaxes* (Susaeta Ediciones) e *Os sentidos* de Jinny Johnson (Baía Edicións). Facemos fincapé na obra de Philippe Nessman (*Máis respostas ás preguntas que nunca te fixeches*), que continúa a exitosa serie de *Todas as respostas*, iniciada por Faktoría K.

Na panorámica literaria dos libros infantís e xuvenís, habería que comezar a considerar as traducións dos textos de menos de 40 páxinas destinados en xeral aos primeiros lectores, que atraen tanto a adultos como a pequenos. A

tradición desta panorámica implica que non se contabilicen nin describan as máis de cen obras (114 exactamente) traducidas ou adaptadas para o galego, procedentes de diferentes espazos e tempos como as *Lendas de Leonardo da Vinci* (il. Rossana Casano Paladino e trad. María Lado Lariño, Edicions do Cumio), Jean Giono (*O home que plantaba árbores*, trad. Ánxela Gracián, Galaxia) ou o poema de Neruda (*Oda a unha estrela*, il. Elena Odriozola e trad. Xosé Antón Ballesteros Rei, Kalandraka Editora)¹³. Con todo, cómpre insistir en que se trata as máis das veces de xoias do álbum dos primeiros lectores nos cales a relación texto-ilustración é claramente favorable ás imaxes, pero que recibiron recoñecementos galardóns e importantes por parte da crítica.

Dentro dos que quedan na barreira das corenta páxinas de extensión temos que citar as coleccións “Demademora” de Kalandraka ou “Q” de OQO, que son un referente na achega de álbums de calidade tanto no formato coma no contido. Entre os autores editados, destacamos a Frank Baum, Leo Leoni, Paul Maar, e autoras da valía de Anna Castagnoli (*A grande viaxe*) ou de Isabel Martins, traducidos e ilustrados por autores de éxito como Bernardo Carvalho (Premio Nacional de Ilustración 2006 de Portugal e premio a un dos libros mellor deseñados en todo o mundo). Outro tanto ocorre co vasco Txabi Arnal ou cos cataláns Miquel Obiols e Pep Bruno, que en combinación con Matteo Gubellini, multipremiado artista italiano, producen títulos publicados nas máis prestixiosas editoriais infantís italianas ou francesas. Tamén Faktoría K edita álbumes como o de Joxan Ormazabal e Iraia Okina (*Soños de circo*), galardoado en 2008 coa II Bolsa Etxepare¹⁴. Outro caso salientable é o da escritora Marie Sellier (*O nacemento do dragón*). A obra editada en formato bilingüe galego-chinés mandarín, conxuga literatura, caligrafía e ilustración, para contar a orixe do dragón na cultura oriental.

Na listaxe dos libros de literatura infantil e xuvenil traducidos reeditados temos que destacar o *Mecanoscrito da segunda orixe* de Manuel de Pedrolo, traducido dende o catalán por Mª Victoria Moreno Márquez para a colección “Costa Oeste” da editorial Galaxia en 1989, que xa vai pola 14ª edición. A serie de éxito do detective Flánagan de Andreu Martín e Jaume Ribera (*Flanagan. Flash-Back*, Xerais, col. Fóra de Xogo) ou *Ideas de bombeiro* (Rodeira-Grupo Edebé) de Andreu Martín; así como Jordi Sierra i Fabra con *Chamando ás portas do ceo* e *Kafka e a boneca viaxeira*, ou *O alquimista* de Paulo Coelho. Outro tanto ocorre con Michael Grejniec (*A que sabe a lúa?*), Ursula Wölfel (*27 historias para tomar a sopa e 28 historias para rir*) **ou**

¹³ Sen ánimo de ser exhaustiva, en 2009 cómpre citar as novidades de Roberto Aliaga Sánchez, Margarita del Mazo, Isabel Fernandes Minhós Martins, Eva Montaneri, Joxan Ormazabal, Mar Pavón, Serenella Quarello, Mª Carme Roca, Sonia Roca, Ivo Rosati, Felipe Ugalde ou Antonio Ventura.

¹⁴ Certame organizado por 23 entidades locais (concellos e mancomunidades) de Navarra coa axuda do Euskarabidea/Instituto Navarro do Éuscaro, para premiar o mellor proxecto de creación dun álbum infantil nesa lingua.

Gato Guille e os monstros de Rocío Martínez (Kalandraka 2000). Reedítase *O bosque animado* de Wenceslao Fernández Flórez, que fora traducida ao galego no ano 1987 por Xela Arias, contando cunha introdución e notas de Valentín Arias e ilustracións de Maife Quesada, publicada na desaparecida colección “Xabarin” de Xerais. Nesta reedición de 2009, na nova colección “Xabartil”, mantense a tradutora, suprímense a introdución e as notas, ademais das ilustracións que se limitan á da cuberta, realizada por Javi Montes e realízase á adaptación á normativa actual do galego.

O ano 2009 caracterízase pola continuación de diferentes series iniciadas, o remate doutras e a conmemoración de dous centenarios: Charles Darwin e Edgar Allan Poe. Así, Edicións Xerais publica a primeira entrega en lingua galega dunha serie escrita e ilustrada por Herikberto M. Quesada (*O home do traxe branco. O accidente*), na que se desenvolven as aventuras dun grupo de adolescentes durante unhas vacacións de verán na vila da Guarda. A obra, traducida polas irmáns Torres París, é o volume inicial dunha serie de catro novelas de ciencia ficción apta para todos os públicos, que lle custaron ao autor vinte anos de traballo, e que vai acompañada de máis de seiscentos debuxos de seres doutros planetas. Dentro da colección “Fóra de Xogo”, sae do prelo o segundo título da serie *Poderosa*, coa que o brasileiro Sérgio Klein trata o mundo dunha adolescente. *Poderosa* mantívose varios meses entre os libros máis lidos do Brasil (finalistas do Premio Jabuti 2006), e iso semella ser garantía de boa aceptación tamén no noso país.

Outro fenómeno de tremendo éxito infantil e Gerónimo Stilton (que xa conta con máis de 30 títulos publicados, una serie televisiva, un cómic, así como boa cantidade de mercadotecnia), da escritora italiana Elisabett Dami. O pequeno detective Stilton está a arrasar nas librarías de varios países, e agora acaba de ser editado en galego por Destino (*Benvidos ao castelo da rocha rañicas, O misterioso manuscrito de Nostrarratus, Na procura da marabilla perdida e O meu nome é Stilton*).

A editorial Rodeira pechará a triloxía de Maite Carranza titulada, *A guerra das bruxas* (*O deserto do xeo e A maldición de Odi*, 2009), coa entrega do último título: *O clan da loba* en 2010. Outra triloxía que remata é *A materia escura* de Philip Pullman, que coa publicación de *O anteollo ámbar* (Premio Whitbread Book of the Year 2001) Factoría K pecha o círculo (*A Aurora boreal*, 2007 e *O coitelo sutil*, 2008), e desvela o segredo final. E o mesmo sucede con *O símbolo perdido* de Dan Brown, o escritor de best-seller traducido en galego polo trío Acevedo, Almazán e Moreiras en diferentes entregas nos últimos anos para a editora foránea El Aleph Editores.

A política editorial de Urco Editora, outra empresa que traballa con licenzas *creative commons* non suxeitas a copyright, consiste na recuperación de obras pouco coñecidas e subxéneros como a novela de terror, fantasía ou ciencia ficción, que aínda que foron cultivadas con éxito en galego, distribuíronse

tradicionalmente como produtos xuvenís, o que as apartaba do público xeral. Na colleita da tradución de 2009, a colección de Fantasía ofrécenos un clásico da literatura escocesa, George MacDonald (*A princesa e o trasno*) e da estadounidense T. W. Higginson (*Contos das illas encantadas do Atlántico*); outro clásico de Bram Stoker (*A gorida do verme branco*)¹⁵; *A casa no contín* de W. H. Hodgson; e *Nun vidro misterioso* de Joseph Sheridan Le Fanu para a colección Gótica. Para rematar, cómpre citar un texto de Jack London, que sae do marco xenérico da novela de aventuras, *A praga escarlata*, tamén traducido por González Ahola, para a colección de ciencia ficción.

Ademais das citadas de Urco, nesa fronteira na que dubidamos se se trata de xénero xuvenil ou lectura para todos os públicos, atopámonos coa obra de Herman Melville na colección Xabarín. A tradución do inglés de *Bartleby, o escribente*, semella ir máis alá dos obxectivos da colección.

Co gallo do II centenario do nacemento de Charles Darwin, Baía edita *Charles Darwin* de Alan Gibbons, una historia que relata na persoa do grumete do Beagle, as peripecias da histórica travesía. Un capítulo ilustrado de referencias e diferentes datos ofrece información adicional sobre os descubrimentos e teorías de Darwin, e sobre o mundo científico do século XIX.

Coa intención de celebrar o 200 aniversario do nacemento do autor, Edicións do Cumio lanzou a “Biblioteca Edgar Allan Poe”, unha colección traducida por Susana Rodríguez Barcia, que recolle algunhas das obras máis coñecidas do escritor: *Os crimes da rúa Morgue*, *O escaravello de ouro*, *Un descenso ao Maelström*, e un volume cos relatos: *A verdade sobre o caso do señor Valdemar*, *A máscara da morte vermella* e *O manuscrito achado nunha botella*, completan polo de agora o proxecto. Moitas delas editadas con anterioridade por Edicións Xerais de Galicia (*As aventuras de Arthur Gordon Pym*, 1997) na súa colección “Xabarín”. A seguir, a editorial Urco tamén publicou a tradución d’*O corvo*, realizada por Tomas González Ahola.

A editorial Galaxia, pola súa parte, publicaría na colección, de “Clásicos Universais” os *Contos completos*, que polo seu formato, vai dirixida ao público adulto, posto que se trata dunha edición sistematizada, que segue a orde cronolóxica e o texto establecido pola edición canónica de The Library of America. Os tres volumes da colección están traducidos por Eva Mª Almazán García, que engade una breve nota sobre cada un dos contos. Os dous primeiros volumes recibiron o Premio Lois Tobío ao Libro Traducido do 2009 concedido pola Asociación Galega de Editores, o terceiro saíra en outubro de 2010.

¹⁵ Tal e como aclara o tradutor na súa introdución, Tomás González Ahola, a publicación deste libro supón intentar disipar a longa sombra que *Drácula* (Xerais, Xabarín, 1999) supuxo para o resto da produción dese escritor do xénero de terror.

Banda deseñada

Podería sumarse ás publicacións de banda deseñada o primeiro libro da nova editora Patasdepeixe¹⁶: *O increíble neno devorador de libros*, do norirlandés Oliver Jeffers, que apenas supera as 40 páxinas. Mais as obras orixinais de banda deseñada traducida, adoitan proceder do mercado europeo francófono (Bélxica, Suíza e Francia). Así, o cincuenta aniversario de Astérix e Obélix, levou á edición do volume *O libro de ouro*. Grazas ás demandas dos seus seguidores, e a presión social por parte de colectivos como A MESA pola Normalización Lingüística, Salvat-Bruño publicou a versión galega que iniciara Eduardo Blanco Amor en 1978. Co gallo da celebración dos encontros Viñetas desde o Atlántico¹⁷, a editorial Faktoría K publica, tanto en galego como en castelán, *Como facer un cómic*, un álbum no que Lewis Trondheim e Sergio García explican as claves narrativas da banda deseñada para os pequenos de máis de seis anos. A coruñesa Cerditos de Guinea pola súa parte, distribúe o primeiro tomo da colección “Os cinco loitadores”, e as aventuras de *O viaxeiro* da colección “Gárgolas”. Para rematar, e dirixido a un público adolescente, Edicións do Cumio edita os volumes 3 e 4 da serie de manga xaponesa: *Bícame Profe* de Kodaka Kazuma, traducidos por M^a do Carme Pampín dende o castelán.

1. NARRATIVA

- AELG (2009) *Elena Poniatowska. A filla do filósofo*. Trad. Francisco X. Fernández Naval, Xabier López López, Elvira Riveiro Tobío, Isidro Novo, Eva Veiga, Anxos Sumai, Rosa Aneiros, Xavier Queipo, María Reimón-dez e Francisco Castro [castelán]. Editorial Galaxia, S. A.: Vigo. Col. Literaria, 271. 144 p. ISBN: 978-84-9865-179-9.
- ATXAGA, Bernardo (2009) *Sete casas en Francia*. Trad. Ramón Nicolás Rodríguez [éuscaro dende o castelán]. Faktoría K de Libros, S.A.: Vigo. Col. Narrativa K, 9. 276 p. ISBN: 978-84-96957-61-9.
- AUSTER, Paul (2009) *Invisible*. Trad. Eva María Almazán García [inglés]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Literaria, 280. 304 p. ISBN: 978-84-9865-249-9.
- BARROSO CASTRO, José (2009) *El lavatorio=O lavatorio*. Trad. María Dolores Villanueva Gesteira [castelán]. Editorial Mendaur. S.L.: Pobra do Caramiñal. Col. Arte menor-bilingües. Relato. 216 p. ISBN: 978-84-937258-4-6.
- BÉGAUDEAU, François (2009) *A clase*. Trad. Francisco Javier Senín Fernández e María Isabel Soto López [francés]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo, Col. Narrativa, 267. 256 p. ISBN: 978-84-9782-942-7.

¹⁶ En: [www.patasdepeixe.com].

¹⁷ Celébrase anualmente no mes de agosto na Coruña desde 1998. O festival é unha actividade da Concellaría de Cultura do Concello.

- BUKOWSKI, Charles (2009) *Pan con xamón*. Trad. Eva María Almazán García [inglés]. Faktoria K de Libros, S.A.: Vigo. Col. Narrativa K, 10. 348 p. ISBN: 978-84-96957-72-5.
- BROWN, Dan (2009) *O símbolo perdido*. Trad. Carlos Acevedo Díaz, Fernando Moreiras Corral e Eva Mª Almazán García [inglés]. El Aleph Editores, S.A: Barcelona. 674 p. ISBN: 978-84-7669-890-7.
- DOUGLAS, Adams (2009) *A Guía do autostopista galáctico*. Trad. Ruth Layús Quiroga [inglés]. 2.0 Editora. Col. Mundos, 1. 216 p. ISBN: 978-84-937579-0-8.
- DE CASTRO, Rosalía (2009) *O cabaleiro das botas azuis*. Trad. Xosé Carlos Morell González [castelán]. Trymar. Sociedad Cooperativa Galega: Vigo. 238 p. ISBN: 13: 978-84-95758-90-3.
- DE FOURNIVAL, Richard (2009) *O bestiario de amor*. Trad. Manuel Ángel García Fernández [francés]. Franouren Ediciones, S.L.: Ourense, 100 p. ISBN: 13: 978-84-937088-1-8.
- FRANK, Julia (2009) *A muller do mediodía*. Trad. Luis Fernández Rodríguez [alemán]. Sotelo Blanco Edicións: Santiago de Compostela. Col. Medusa. 460 p. ISBN: 978-84-7824-583-3.
- HIGGINSON, T. W (2009) *Contos das illas encantadas do Atlántico*. Trad. Tomá González Ahola [inglés]. Urco Editora: Santiago de Compostela. Col. Urco Fantasía, 2. 200 p. ISBN: 978-84-937142-7-7.
- HODGESON, W. H (2009) *A casa no contín*. Trad. Xabier Cid Craig [inglés]. Urco Editora: Santiago de Compostela. Col. Urco Gótica, 5. 225 p. ISBN: 978-84-937142-6-0.
- KEHLMANN, Daniel (2009) *A fama: novela en nove historias*. Trad. Patricia Buján Otero [alemán]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Compostela de Narrativa Europea, 16. 180 p. ISBN: 978-84-9865-219-2.
- LE FANU, Joseph Sheridan (2009) *Nun vidro misterioso*. Trad. Tomás González Ahola [inglés]. Urco Editora: Santiago de Compostela. Urco Gótica. 2 vol. ISBN: 978-84-937572-0-5.
- LONDON, Jack (2009) *A praga escarlata*. Trad. Tomás González Ahola [inglés]. Urco Editora: Santiago de Compostela. Urco Ciencia Ficción. 128 p. ISBN: 978-84-937142-2-2.
- LESSING, Doris May (2009) *O caderno dourado*. Trad. Eva María Almazán García [inglés]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Compostela de Narrativa Europea, 12. 884 p. ISBN: 13: 978-84-9865-154-6.
- MALLORQUÍ DEL CORRAL, César (2009) *As lágrimas de Shiva*. Trad. Pilar Saborido Otero [castelán]. Rodeira (Grupo Edebé): A Coruña. Col. Periscopio, 16, 240 p. ISBN: 13: 978-84-96352-54-4 / 10: 84-96352-54-4.
- MICHON, Pierre (2009) *Os once*. Trad. María Dolores Torres París [francés]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Biblioteca Compostela de Narrativa Europea, 18. 122 p. ISBN: 978-84-9865-239-0.

- MORENO MÁRQUEZ, María Victoria (2009) *Onde o aire non era brisa*. Trad. Francisco Javier Senín Fernández [castelán]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Literaria, 271. 164 p. ISBN: 978-84-9865-168-3
- MURAKAMI, Haruki (2009) *Do que estou a falar cando falo de correr*. Trad. Mona Imai e Gabriel Álvarez Martínez [xaponés]. Editorial Galaxia S.L.: Vigo. Col. Literaria, 270. 200 p. ISBN: 978-84-9865-166-9.
- SABATÉ, Onofre (2009) *Contos tradicionais xitanos*. Trad. Onofre Sabaté [castelán]. Edicións Positivas, S.L.: Santiago de Compostela. 144 p. ISBN: 978-84-87783-98-2.
- PAMUK, Orhan (2009) *O museo da inocencia*. Trad. María del Carmen Alonso Seisdedos e Bartug Aykan [turco dende o alemán]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Compostela de Narrativa Europea, 15. 712 p. ISBN: 978-84-9865-185-0.
- ____ (2009) *Neve*. Trad. María del Carmen Alonso Seisdedos e Bartug Aykan [turco]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Compostela de Narrativa Europea, 17. 608 p. ISBN: 978-84-9865-233-8.
- POE, Edgar Allan (2009) *Contos completos I*. Trad. Eva Mª Almazán García [inglés]. Editorial Galaxia-Fundación Caixa Galicia: Vigo. Col. Clásicos Universais, 21. 416 p. ISBN: obra completa: 978-84-9865-228-4; ISBN volume: 978-84-9865-229-1).
- ____ (2009) *Contos completos II*. Trad. Eva Mª Almazán García [inglés]. Editorial Galaxia-Fundación Caixa Galicia: Vigo. Col. Clásicos Universais, 22. 396 p. ISBN: obra completa: 978-84-9865-228-4; ISBN volume: 978-84-9865-230-7).
- QUENEAU, Raymond (2009) *Zazi no metro*. Introducción e Tradución Henrique Harguindey Banet [francés]. Editorial Laido: A Coruña. Col. Narrativa, 249. 156 p. ISBN: 978-84-8487-165-7.
- RENARD, Jules (2009) *Pelo de cenoria*. Trad. Xoán Xesús González Gómez [francés]. Editorial Laido: A Coruña. Col. Narrativa, 248. 166 p. ISBN: 978-84-8487-163-0.
- SJÓN (2009) *Skugga-baldur*. Trad. Elías Portela Fernández [islandés]. Rinceronete Editora: Cangas do Morrazo. Col. Contemporánea, 21. 116 p. ISBN: 978-84-936413-9-9.
- VIALE MOUTINHO, José (2009) *Negra sombra! Negra sombra! e outros contos*. Trad. María Fernández Rei [portugués]. Vigo: Promocións Culturais Galegas. Col. De Relatía. 122 p. ISBN: 978-84-8341-335-7.
- VV. AA. (2009) *Entremiradas I. Galicia-Bos Aires*. Trad. Francisco X. Fernández Naval [castelán]. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia. Presidencia. Secretaría Xeral de Emigración. Col. Identidades. 143 pp. ISBN: 978-84-453-4740-9.

- VV. AA. (2009) *Premio 2008 de relato, poesía e tradución da Universidade de Vigo* (2008) Trad. Segador López, Miguel ... [et al.] [].Vigo: Edicións Xerais. Col. Alternativas. 168 p. ISBN: 978-84-9914-012-4.
- VV. AA. (2009) *Premio 2009 de relato, poesía e tradución da Universidade de Vigo* (2008) Trad. Gonzzález Fernández, Raquel ... [et al.] [éuscaro e italiano].Vigo: Edicións Xerais. Col. Alternativas. 168 p. ISBN: 978-84-9914-012-4.
- WHARTON, Edith (2009) *A idade da inocencia*. Trad. María Fe González Fernández [inglés]. Sotelo Blanco Edicións-Xunta de Galicia (Servizo Galego de Igualdade). Col. As letras das mulleres, 12. 506 p. ISBN: 978-84-7824-586-4.
- WATERS, Sarah (2009) *A rolda nocturna*. Trad. Laura Almazán García [inglés]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Compostela de Narrativa Europea, 19. 524 p. ISBN: 978-84-7154-827-6.

2. POESÍA

- DELGADO BAUDET, Ernesto et al. (2009) *Atlantopía*. Trad. Francisco Xavier Frías Conde [castelán]. El Taller del Poeta: Pontevedra, 60 p. ISBN: 13: 978-84-92410-55-2.
- FERNÁNDEZ RETAMAR, Roberto (2009) *Conversa. Antoloxía 1951-1996*. Trad. Xosé Mª Álvarez Caccamo [castelán]. Galaxia: Vigo. Col. Dombate. 108 P. ISBN: 978-84-9865-216-1.
- IMPAGLIONE, Gabriel (2009) *Do oficio do poeta (1994-2007)*. Trad. Fernando Luis Pérez Poza [ed. bilingüe castelán-galego]. El Taller del Poeta: Pontevedra, 99 p. ISBN: 978-84-92410-64-4.
- PAVESE, Cesare (2009) *Poesías do desamor*. Trad. Moisés Rodríguez Barcia [italiano]. Rinoceronte Editora: Cangas do Morrazo. Col. Bagaxe de Peto, 2. 104 p. ISBN: 978-84-936413-5-1.
- PÉREZ POZA, Fernando Luis (2009) *Teatrema ou poema en catro actos*. Trad. Fernando Luis Pérez Poza [castelán]. El Taller del Poeta: Pontevedra. Edición baixo demanda, 78 p. ISBN: 978-84-92410-54-5
- REGUEIRO, Arturo L. (2009) *Galicia cajún*. Trad. Anxos García Sumai [edición bilingüe castelán-galego]. Edición de autor. 144 p. ISBN: 978-84-613-6742-9.
- SÁNCHEZ ROBAYNA, Andrés (2009) *Sobre unha confidencia do mar grego*. Trad. Luciano Rodríguez Gómez [castelán]. Espiral Maior: A Coruña. Col. Alba Longa, 17. 100 p. ISBN: 978-84-92646-21-0.
- VILLANUEVA, Mila (2009) *Na distancia*. Trad. Mila Villanueva [castelán]. El Taller del Poeta: Pontevedra. 141 p. ISBN: 978-84-92410-75-0.

3. TEATRO

- CAMUS, Albert (2009) *Calígula; O malentendido*. Limiar de Norma Rodríguez. Trad. Inma López Silva [francés]. Editorial Galaxia S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Escola Superior de Arte Dramática de Galicia (ESAD), 1. 232 p. ISBN: 978-84-9865-162-1.
- KANE, Sarah (2009) *Obra dramática completa*. Limiar, tradución e notas de Manuel F. Vieites [inglés]. Editorial Galaxia S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Escola Superior de Arte Dramática de Galicia (ESAD), 4. 494 p. ISBN: 978-84-9865-193-5.
- MAYORGA, Juan (2009) *Cartas de amor a Stalin; Himmelweg; A paz perpetua*. Limiar de Carmen Abizanda Losada. Trad. Xosé Manuel Pazos Varela [castelán]. Editorial Galaxia S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Escola Superior de Arte Dramática de Galicia (ESAD), 2. 236 p. ISBN: 978-84-9865-161-4.
- O'NEILL, Eugene (2009) *A electra acáelle o loito*. Limiar de Manuel F. Vieites. Trad. Laura Sáez Fernández [inglés estadounidense]. Editorial Galaxia S.A.: Vigo. Col. Biblioteca Escola Superior de Arte Dramática de Galicia (ESAD), 3. 348 p. ISBN: 978-84-9865-167-6.
- TEIXEIRO, Xosé (2009) *Doutor, por favor, máteme con xeito: (36 días da vida de Manuel Ruíz) Prólogo de Xosé M. Beiras "Balada en re menor para Pepe Teixeira"*. Nota introdutoria de Carlos Paulo Martínez Pereiro. Edición e tradución de Francine Sucarrat Boutet e Xosé Carlos Carrete Díaz [ed. bilingüe francés-galego]. Servizo de Publicacións da Universidade da Coruña: A Coruña. Col. Biblioteca-Arquivo Teatral Francisco Pillado Mayor, 58. 184 p. ISBN: 978-84-9749-337-6.

4. ENSAIO

- ALAIZ, Felipe (2009) *Arte de escribir sen arte*. Trad. Enrique Sánchez Rodríguez [castelán]. Editorial Trifolium: Oleiros (A Coruña). Col. Musa pedestris. 58 p. ISBN: 978-84-935325-9-8.
- ARANGUREN, JOSÉ LUIS L. (2009) *O ocio e a diversión na cidade*. Trad. María Fe González [castelán]. Editorial Trifolium: Oleiros (A Coruña). Col. Musa pedestris. 67 p. ISBN: 978-84-935325-8-1.
- ASTON, Elaine (2009) *Manual de práctica teatral feminista*. Trad. Laura Sáez [inglés]. Galaxia- Xunta de Galicia. Col. Biblioteca de Teatro, 10. 310 p. ISBN: 978-84-9865-187-4.
- BADIOU, Alain (2009) *Pequeno panteón portátil*. Trad. Francisco Sampedro [francés]. Lairovento Editorial: A Coruña. Col. Ensaio, 240. 127 p. ISBN: 978-84-8487-151-4.
- BOLTON, Gavin (2009) *A expresión dramática na educación: argumentos para situar a expresión dramática no centro do currículo*. Trad. Manuel

- F. Vieites [inglés]. Editorial Galaxia-Xunta de Galicia. Col. Manuais Biblioteca de teatro, 11. 260 p. ISBN: 978-84-453-4830-7.
- BONAFoux, Luis (2009) *Pegadas literarias*. Trad. Xosé Carlos Morell González [castelán]. Trymar. Sociedade Cooperativa Galega: Vigo. 216 p. ISBN: 978-84-95758-99-6.
- CASARES, María (2009) *Residente privilexiada*. Trad. Ana Belén Martínez Delgado [francés]. Editorial Trifolium: A Coruña. 495 p. ISBN: 978-84-935325-6-7.
- CIPOLLA, Carlo M. (2009) *As leis fundamentais da estupidez humana*. Trad. Moisés Rodríguez Barcia [italiano]. Rinoceronte Editora: Cangas do Morrazo. Col. Bagaxe de peto. 86 p. ISBN: 978-84-936413-4-4.
- EUTROPIO, Flavio (2009) *Breviario da historia de Roma*. Introducción, tradución e notas de Manuel Rodríguez Santos e Carmen Blanco Pardal [latín]. Bubok Publishing, S.L.: Madrid. Edición baixo demanda. 138 p. ISBN: 978-84-9916-104-4.
- GÓMEZ DE LA SERNA, Ramón (2009) *Don Ramón María del Valle Inclán*. Trad. María Fe González e Armando Requeixo Cuba [castelán]. Editorial Trifolium: Oleiros (A Coruña). Col. Contextos. 228 p. ISBN: 978-84-9357591-0-0.
- _____ (2009) *Emilia Pardo Bazán*. Trad. María Fe González [castelán]. Editorial Trifolium: Oleiros (A Coruña). Col. Contextos. 45 p. ISBN: 978-84-9357591-1-7.
- GRUPO KRISIS (2009) *Manifesto contra o traballo*. Trad. Ángela Tajés Lobelos e Alba Viñas Gallego [alemán]. Asociación Cultural Estaleiro. 64 p. ISBN: 978-84-612-6856-6.
- CAPEK, Karel (2009) *O ano do xardineiro*. Trad. Fernando de Castro García [checo]. Rinoceronte Editora: Cangas do Morrazo. Col. Clásica, 5. 144 p. ISBN: 978-84-92866-00-7.
- MAALOUF, Amin (2009) *A deleiba do mundo: cando as nosas civilizacións esmorecen*. Trad. Mª Dolores Torres París [francés]. Edicións Xerais de Galicia: Vigo. Col. Crónica. 264 p. ISBN: 978-84-9914-034-6.
- PETITFAUX, Dominique (2009) *Hugo Pratt. O desexo de ser inútil: lembranzas e reflexións*. Trad. Ánxela Gracián [francés]. Galaxia: Vigo. 248 p. ISBN: 978-84-9865-157-7.
- RENARD, Jules (2009) *Diario (1887-1910). Antoloxía*. Introducción, selección, tradución e notas de Xesús González Gómez [francés]. Santiago de Compostela: Edicións Laiovento. Col. Narrativa, 251. 319 pp. ISBN: 978-84-8487-167-3.
- SÉNECA, Lucio Anneo (2009) *A vida feliz; A brevidade da vida*. Trad. Manuel Enrique Vázquez Buján, [latín]. Servizo de Publicacións e Intercambio Científico: Santiago de Compostela. Col. Clásicos do Pensamento Universal, 13. 132 p. Ética moral. ISBN: 13: 978-84-9887-268-2.

SURGERS, Anne (2009) *Teatro occidental: unha historia teatral desde a escenografía*. Trad. Inma López Silva [francés]. Galaxia-Xunta de Galicia. Col. Biblioteca de teatro, 12. 272 p. ISBN: 978-84-9865-208-6.

5. LIX

ALBO, Pablo (2009) *O último canto*. Il. Miguel A. Díez. Trad. Antón Fortes Torres [castelán]. Editora OQO. Col. O, 40 p. ISBN: 13: 978-84-9871-072-4.

ALBO, Pablo e CARBALLEIRA, Paula (2009) *Los colores del miedo/ As cores do medo*. Trad. Paula Carballeira [castelán-galego]. Palabras del Candil S. L.: Cabanillas del Camp (Guadalajara). Col. Escrito en el aire, 9. 96 p. ISBN: 978-84-936710-5-1.

APPANAH, Nathacha (2009) *O derradeiro irmán*. Trad. Emma Lázare Rodríguez [francés]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo. Col. Fóra de xogo. 192 p. ISBN: 13: 978-84-9782-879-6.

ASENSI, Julia de (2009) *Cocos e fadas*. Trad. Xosé Carlos Morell González [castelán]. Trymar. Sociedad Cooperativa Galega: Vigo. 202 p. ISBN: 978-84-95758-97-2.

BAQUEDANO, Lucía (2009) *O reloxo que non sabía dicir cucú*. Il. Miguel Calatayud. Trad. Grupo Baía [castelán]. Baía Edicións: A Coruña. Col. Mar de Letras, 7. 61 p. ISBN: 978-84-92630-15-8.

BARCELÓ, Elia (2009) *Cordelúa*. Trad. María Isabel Soto López [castelán]. Rodeira (Grupo Edebé): A Coruña. Col. Periscopio, 23. 344 p. ISBN: 978-84-8349-097-6.

BAUM, L. Frank (2009) *O baúl dos ladróns*. Il. Iván Prieto Diéguez. Trad. Paco Liván [inglés]. Editorial OQO: Pontevedra. Col. Q. 56 p. ISBN: 978-84-9871-080-9.

CARRANZA, Maite (2009) *A guerra das bruxas II. O deserto de xeo*. Trad. Pilar Saborido Otero [castelán]. Rodeira: A Coruña. 416 p. ISBN: 13: 978-84-8349-219-2

_____ (2009) *A guerra das bruxas III. A maldición de Odi*. Trad. Pilar Saborido Otero [castelán]. Rodeira: A Coruña. 528 p. ISBN: 13: 978-84-8349-253-6.

_____ (2009) *¿Quieres se-lo mozo da miña irmá?* Trad. Rosa Fernández Sánchez [catalán]. Rodeira: A Coruña. Col. Tucán 12. Serie vermella, 2. 144 p. ISBN: 13: 978-84-8349-117-1.

CASTAGNOLI, Anna (2009) *A grande viaxe*. Il. Gabriel Pacheco. Trad. Antón Fortes Torres [italiano]. Editora OQO: Pontevedra. Col. O, 40 p. ISBN: 13: 978-84-9871-066-3.

CELA, Jaume (2009) *Á oitava ou nada*. Il. Miguel Ordóñez Queralt. Trad. Carmen Torres París [catalán]. Editorial Tambre: Vigo. Ala Delta. Serie vermella, 18. 40 p. ISBN: 978-84-92404-61-2.

- CERVERA I NOGUÉS, Jordi (2009) *Morte desde seis vinte e cinco*. Trad. Francisco Javier Senín Fernández e María Isabel Soto López [catalán]. Rodeira (Grupo Edebé): A Coruña. Col. Periscopio, 6. 280 p. ISBN: 978-84-8349-252-9.
- DARIÉN, Juan (2009) *A guerra dos números*. Il. Juan Darién. Trad. Marisa Núñez [castelán]. OQO Editora: Vigo. Col. O, 42 p. ISBN: 978-84-9871-154-7.
- GÁNDARA, Lola (2009) *Alexandra*. Trad. Lola Gándara [castelán]. Rodeira (Grupo Edebé). Col. Periscopio, 2. 168 p. ISBN: 978-84-8349-024-2.
- ____ (2009) *A escura luz do Tíber*. Trad. Rosa Fernández Sánchez [castelán]. Rodeira (Grupo Edebé). 2ª ed. Col. Periscopio, 12. 208 p. ISBN: 978-84-96352-53-7.
- GARCÍA-CASTELLANO GARCÍA, Ana (2009) *A figueira de Pelostortos*. Trad. Antón Fortes Torres [castelán]. Editora OQO: Pontevedra. Col. Q. 40 p. ISBN: 978-84-9871-208-7.
- GARCÍA LLORCA, Antoni (2009) *A besta moura*. Trad. Helena González Fernández [catalán]. Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Costa Oeste, 64. 124 p. ISBN: 978-84-9865-178-2.
- GENÉ CAMPS, Marta (2009) *Sopa de cola de lagarta*. Il. Maria Espluga. Trad. Heitor Mera Herbello [catalán]. Rodeira (Grupo Edebé): A Coruña. Col. Tucán. Serie verde, 3. 128 p. ISBN: 978-84-8349-251-2.
- GIBBONS, Alan (2009) *Charles Darwin*. Il. Leo Brown. Trad. Grupo Baía [inglés dende o castelán]. Baía Edicións: A Coruña. 64 p. ISBN: 978-84-96893-77-1.
- GIONO, Jean (2009) *O home que plantaba árbores*. Il. Jacobo Fernández. Trad. Ánxela Gracián [francés]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Árbore, 48 p. ISBN: 13: 978-84-9865-155-3.
- GÓMEZ CERDÁ, Alfredo (2009) *Maripepa e o club dos Tarambainas*. Il. Miguel Navia. Trad. Ánxela Gracián [castelán]. Editorial MacMillan: Madrid. Col. Librosauro. 141 p. ISBN: 978-84-7942-431-2.
- GUILLOPPÉ, Antoine (2009) *¿Cal é a miña cor?*. Trad. Anaí Rodríguez Rodríguez [francés]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo. Col. Sopa de libros, 40 p. ISBN: 13: 978-84-9782-432-3.
- KLEIN, Sérgio (2009) *Poderosa 2: diario dunha rapaza que tiña o mundo na man*. Trad. Mercedes Pacheco Vázquez [portugués do Brasil]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo. Col. Fóra de Xogo. 192p. ISBN: 978-84-9914-050-6.
- LERTXUNDI ESNAL, Anjel (2009) *Bícame mon amour*. Il. Gochi. Trad. Carmen Torres París [éuscaro]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Árbore, 163. Serie verde. 132 p. ISBN: 978-84-9865-197-3.
- LIONNI, Leo (2009) *Frederick*. Trad. Oli (Xosé Manuel González) [inglés]. Kalandraka Editora, S.L.: Pontevedra. 40 p. ISBN: 978-84-8464-502-3.

- LLUCH, Enric (2009) *Nin oficio nin beneficio*. Il. Miguel Ordóñez Queralt. Trad. Luis Manuel Fernández Rodríguez [catalán]. Editorial Tambre: Vigo. Col. Ala Delta. Serie azul, 18. 72 p. ISBN: 978-84-96772-57-1.
- LOBEL, Arnold (2009) *O porquiño*. Il. do autor. Trad. Xosé M. González Barreiro [inglés]. Kalandraka Editora: Pontevedra. Col. Tras os Montes. 67 p. ISBN: 978-84-8464-703-4.
- LOZANO CARBAYO, Pilar (2009) *Non é tan doado ser neno!* Il. Montserrat Tobella. Trad. Marta González Costoya; Francisco Javier Senín Fernández e Mª Isabel Soto López [castelán]. Rodeira (Grupo Edebé): A Coruña. Col. Tucán. Serie verde, 2. 136 p. ISBN: 978-84-8349-150-8.
- MAAR, Paul (2009) *O tesouro agochado*. Il. Isabelle Pin. Trad. Laura Almazán García [alemán]. Kalandraka Editora, S.L.: Pontevedra. Col. Seteleguas, 64 p. ISBN: 13: 978-84-8464-702-7.
- MACDONALD, George (2009) *A princesa e o trasno*. Il. Arthur Hughes. Trad. Xabier Cid Craig [inglés]. Urco Editora: Santiago de Compostela. Col. Urco Fantasía, 1. 210 p. ISBN: 978-84-937142-5-3.
- MARTÍN, Andreu & RIBERA, Jaume (2009) *Flanagan flash-back*. Trad. María Isabel Soto López [catalán]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo. Col. Fóra de Xogo, 118. 240 p. ISBN: 13: 978-84-9782-567-2.
- MARTÍNEZ, Rocío (2009) *Gato Guille e os monstros*. Il. da autora. Trad. Xoán Couto Palmeiro [castelán]. Kalandraka Editora, S.L.: Pontevedra. 40 p. ISBN: 978-84-8464-555-9.
- MAYORAL, Marina (2009) *Quen matou a Inmaculada de Silva?* Trad. Xosé Pablo Sánchez Mato [castelán]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo. Col. Fóra de Xogo. 192 p. ISBN: 13: 978-84-9782-566-5.
- MAZO FERNÁNDEZ, Margarita del (2009) *A máscara do león*. Il. Paloma Catalina Valdivia Barria. Trad. Antón Fortes Torres [castelán]. Editora OQO. Col. O, 48 p. ISBN: 978-84-9871-159-2.
- MCKEE, David (2009) *Negros e brancos*. Trad. Montserrat Paz [inglés]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo. Col. Sopa de contos, 40 p. ISBN: 13: 978-84-9782-707-2.
- MELVILLE, Herman (2009) *Bartleby, o escribente*. Trad. Eva Díaz Rodríguez [inglés]. Edicións Xerais de Galicia: Vigo. Col. Xabarán, 6. 88 p. ISBN: 978-84-9914-020-9.
- MILAN (2009) *O príncipe das sombras*. Il. Pablo Otero. Trad. Cristina Ferradás [alemán]. Kalandraka Editora, S.L.: Pontevedra. Col. Seteleguas. 128 p. ISBN: 978-84-8464-713-3.
- MUELA QUESADA, Herikberto (2009) *O home do traxe branco: o accidente*. Trad. Torres Dolores Torres París e Carmen Torres París [castelán]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo. Col. Edicións Singulares. 208 p. ISBN: 978-84-9914-057-5.
- OFOGO NKAMA, Boniface (2009) *O león Kandinga*. Il. Elisa Arguilé. Trad.

- Silvia Pérez Tato [castelán]. Kalandraka Editora. Col. Maremar, 40 p. ISBN: 978-84-8464-711-9.
- PAVÓN CÓRDOBA, Mar (2009) *Picurruchos*. Il. João Vaz de Carvalho. Trad. Mª Luisa Núñez Álvarez [castelán]. Editora OQO: Pontevedra. Col. Q. 40 p. ISBN: 978-84-9871-163-9.
- PESCETTI, Luis María [et al.] (2009) *Un mundo de relatos: antoloxía*. Trad. Pablo Auladell [castelán]. Pearson Alhambra: Madrid. 160 p. ISBN: 978-84-205-5734-2.
- POE, Edgar Allan (2009) *Os crimes da rúa Morgue*. Il. Fino Lorenzo. Trad. Susana Rodríguez Barcia [inglés]. Edicións do Cumio, S.A.: Pontevedra. Col. Biblioteca Edgar A. Poe. 96 p. ISBN: 978-84-8289-296-2.
- _____ (2009) *O escaravello de ouro*. Il. Fino Lorenzo. Trad. Susana Rodríguez Barcia [inglés]. Edicións do Cumio, S.A.: Pontevedra. Col. Biblioteca Edgar A. Poe. 92 p. ISBN: 978-84-8289-298-6.
- _____ (2009) *Un descenso ao Maelström. Sombra*. Il. Fino Lorenzo. Trad. Susana Rodríguez Barcia e María Lado Lariño [inglés]. Edicións do Cumio, S.A.: Pontevedra. Col. Biblioteca Edgar A. Poe, 3. 64 p. ISBN: 978-84-8289-315-0.
- _____ (2009) *A verdade sobre o caso do señor Valdemar/A máscara da morte vermella/O manuscrito achado nunha botella*. Il. Fino Lorenzo. Trad. Susana Rodríguez Barcia e María Lado Lariño [inglés]. Edicións do Cumio, S.A.: Pontevedra. Col. Biblioteca Edgar A. Poe, 4. 80 p. ISBN: 978-84-8289-299-3.
- PULLMAN, Philip (2009) *O anteollo de ámbar*. Trad. Fernando Moreiras Corral [inglés]. Fatoría K de Libros, S.A.: Vigo. Col. Narrativa. 432 p. ISBN: 978-84-96957-71-8.
- QUARELLO, Serenella (2009) *Pulga e xigante*. Il. Maurizio A. C. Quarello. Trad. Laura Rubio Rendo [castelán]. Editora OQO: Pontevedra. Col. O. 48 p. ISBN: 978-84-9871-147-9.
- QUESADA, Herikberto M. (2009) *O home do traxe branco. O accidente*. Il. do autor. Trad. María Dolores Torres París e Carmen Torres París [castelán]. Edicións Xerais de Galicia: Vigo. 187 p. ISBN: 978-84-9914-057-5.
- ROCA, M. Carme (2009) *¡Qué animalada!* Il. Xan López Domínguez. Trad. Carmen Torres París e Mª Dolores Torres París [catalán]. Editorial Tambre: Vigo. Col. Ala Delta. Serie verde, 25. 78 p. ISBN: 978-84-92404-58-2.
- RÓDENAS, Antonia (2009) *Unha mancha de bicos*. Il. Carme Solé Vendrell. Trad. María Jesús Fernández [castelán]. Edicións Xerais de Galicia, S.A.: Vigo. Col. Sopa de libros, 17. 40 p. ISBN: 978-84-8302-681-6.
- SÁNCHEZ CASTRO, Darién (2009) *A guerra dos números*. Trad. María Luisa Núñez [castelán]. Editora OQO. Col. Q. 48 p. ISBN: 978-84-9871-154-7.

- SENDAK, Maurice (2009) *Onde viven os monstros*. Trad Oli [inglés]. Kalandraka Editora, S.L.: Pontevedra. 48 p. ISBN: 978-84-8464-661-7.
- SLEGGERS, Liesbe (2009) *Iago*. Trad. Xosé Ignacio Chao Castro [castelán]. Editorial Tambre: Vigo. 40 p. ISBN: 978-84-92404-60-5.
- SERRANO, Rosa (2009) *Ensalada de bruxas*. Il. Andrea López. Trad. Silvia Gaspar [catalán]. Editorial Galaxia, S.A.: Vigo. Col. Árbore. 108 p. ISBN: 978-84-9865-177-5.
- SIERRA I FABRA, Jordi (2009) *Kafka e a boneca viaxeira*. Trad. Carmen Torres París [castelán]. Galaxia: Vigo. Col. Árbore, 165. 164 p. ISBN: 978-84-9865-205-5.
- STILTON, Gerónimo (2009) *Benvindos ao castelo da Roca Rañicas*. Il. Larry Keys. Trad. Mª Isabel Soto López [italiano]. Editorial Destino (Planeta, S.A.): Barcelona. Col. Geronimo Stilton. 128 p. ISBN: 978-84-08-08802-8.
- _____ (2009) *O meu nome é Stilton, Geronimo Stilton*. Il. Larry Keys. Trad. Mª Isabel Soto López [italiano]. Editorial Destino (Planeta, S.A.): Barcelona. Col. Geronimo Stilton. 128 p. ISBN: 978-84-08-08799-1.
- _____ (2009) *O misterioso manuscrito de Nostrarratus*. Il. Larry Keys. Trad. Mª Isabel Soto López [italiano]. Editorial Destino (Planeta, S.A.): Barcelona. Col. Geronimo Stilton. 128 p. ISBN: 978-84-08-08801-1.
- _____ (2009) *Na procura da marabilla perdida*. Il. Larry Keys. Trad. Mª Isabel Soto López [italiano]. Editorial Destino (Planeta, S.A.): Barcelona. Col. Geronimo Stilton. 128 p. ISBN: 978-84-08-08800-4.
- STOKER, Bram (2009) *A gorida do verme branco*. Trad. Tomás González Ahola [inglés]. Urco Editora: Santiago de Compostela. Col. Urco Gótica, 4. 300 p. ISBN: 978-84-937142-3-9.
- TAYLOR, Bárbara (2009) *Simios e monos*. Trad. Grupo Baía [inglés dende o castelán]. Baía Edicións: Vigo. 48 p. ISBN: 978-84-92630-00-4.
- URCARAY RODRÍGUEZ, Alberto Leonardo (2009) *Boca de arame*. Trad. Irene Penas Murias [castelán]. Everest Galicia, S.L.: A Coruña. Col. Ler é vivir. Serie verde. 60 p. ISBN: 978-84-403-1111-5.
- VUKOTIC Milan (2009) *O Príncipe das Sombras*. Trad. Cristina Ferradás [alemán]. Kalandraka Editora: Pontevedra. Col. Seteleguas. 128 p. ISBN: 978-84-8464-713-3.
- VOLTZ, Christian (2009) *Onde está?* Trad. Xosé Antón Ballesteros Rei [francés]. Kalandraka Editora, S.L.: Sevilla. Col. Demademora. 40 p. ISBN: 13:978-84-8464-689-1.
- VUKOTIC, Milan (2009) *O príncipe das sombras*. Il. Pablo Otero. Trad. Cristina Ferradás [serbio dende o alemán] Kalandraka Editora: Pontevedra. Col. Seteleguas. 125 p. ISBN: 978-84-8464-713-3.

6. BANDA DESEÑADA

- FIAMICH (2009) *As vidas de Galileo. Viaxe pola historia da Astronomía*. Trad. Salva Bará [francés]. Servizo de Publicacións e Intercambio Científico- Universidade de Santiago: Santiago de Compostela. 39 p. ISBN: 978-84987-123-4.
- FILIPPI, Dennis Pierre e J. ETIENNE (2009) *Gárgolas, O viaxeiro*. María Otero Porta [francés]. Asociación Cerditos de Guinea Comics: Oleiros (A Coruña). 48 p. ISBN: 978-84-935904-3-7.
- FRISSEN, Jerry e BILL (2009) *Os cinco loitadores. A cidade dos repudiados*. María Otero Porta [francés]. Asociación Cerditos de Guinea Comics: Oleiros (A Coruña). T 1. 64 p. ISBN: 978-84-935904-2-0.
- GOSCINNY, Renné e Albert UDERZO (2009) *O aniversario de Astérix & Obélix. O libro de ouro*. II. Albert Uderzo. Trad. Valentín Arias, Isabel Soto e Xavier Senín [francés]. Editorial Bruño: Madrid. 55 p. ISBN: 978-84-216-8397-2.
- GOSCINNY, René (2009) *Como caeu Obélix na marmita do druida cando era cativo*. Ilust. Albert Uderzo. Trad. Isabel Soto e Xavier Senín [francés]. Editorial Bruño: Santiago de Compostela. 30 p. ISBN: 978-84-216-8331-6.
- KODAKA, Kazuma (2009) *Bícame profa 3*. Trad. María do Carme Pampín Otero [xaponés dende o castelán]. Edicións Cumio, S.A.: Vilboa. 194 p. ISBN: 978-84-8289-297-9.
- _____ (2009) *Bícame profa 4*. Trad. María do Carme Pampín Otero [xaponés dende o castelán]. Edicións Cumio, S.A.: Vilboa. 194 p. ISBN: 978-84-8289-323-5.
- NELSON, Michael Alan (2009) *Hexed. A marca de Lucifer*. II. Emma Ríos. Trad. Fausto Isorna [inglés]. El Patito Editorial: Santiago de Compostela. 106 p. ISBN: 978-84-936632-9-2.
- TRONDHEIM, Lewis e Sergio GARCÍA (2009) *Como facer un cómic*. Trad. David Gippini [francés]. Factoría K de Libros: Pontevedra. 40 p. ISBN: 978-84-96957-58-9.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- MINISTERIO DE CULTURA (2010) *Panorámica de la Edición Española de Libros*. MEC. En [<http://www.mcu.es/libro/MC/PEE/index.html>]. (Data de consulta 20-11-10).
- CONSELLERÍA DE CULTURA (2010) *Hábitos de lectura e compra de libros en Galicia 2009*. Asociación de Editores Galegos-Xunta de Galicia. En: [<http://www.editoresgalegos.org/gl/mediateca/dir/media/Documentos>]. (Data de consulta 20-11-10).

